

Stichting Vrienden van het orgel: Toekomstschetsen

Na een concert in de kerk van Stompetoren vertelde een oudere dame nu al zo'n 40 jaar de diensten in deze kerk op zondag te bezoeken. Maar nu pas heeft ze ontdekt hoe fraai het orgel is met al die verschillende klanken.

Aanleiding en werkwijze

De Stichting Vrienden van het Orgel bestaat bijna 70 jaar. Tot in de jaren 90 was de hoofdactiviteit de organisatie van de orgelconcerten in de Grote Kerk van Alkmaar. Na de verzelfstandiging van deze kerk is de aandacht verlegd naar diverse orgel-gerelateerde activiteiten: uitgave van CD's, organiseren van excursies en cursussen, de inzet van ons Doe-orgel e.d.

De laatste jaren lag het accent op het *orgelmentoraat*: de zorg voor klinkend erfgoed in de diverse kernen binnen de gemeente Alkmaar. We hebben daarin belangrijke stappen kunnen zetten, zoals de presentatie van het boek Alkmaar Orgelstad, de realisatie van diverse video's, de werving en inzet van mentoren en last but not least het experiment Leeghwaterconcerten. Voor wat betreft dit experiment hebben we helaas moeten constateren dat de doelen niet zijn gehaald.

Nu bevindt de stichting zich op een keerpunt. Voor de bestuurlijke continuïteit zijn op zijn minst drie mensen noodzakelijk om in ieder geval een nieuw dagelijks bestuur te vormen. Pogingen tot dusver daarin te voorzien hebben geen nieuwe bestuursleden opgeleverd. Daarmee is de opheffing van de stichting dichtbij gekomen. We hebben echter besloten over een mogelijke positieve toekomst een reeks gesprekken te gaan voeren op weg naar nieuwe ideeën **EN** menskracht. Daarbij stonden de volgende vragen centraal:

- ✓ wat is de toekomst van het Alkmaarse orgelbezit en wat moet er gebeuren om deze instrumenten toekomst te bieden?
- ✓ hoe kunnen acties georganiseerd worden en welke rol kan de Stichting VvhO daarbij spelen.

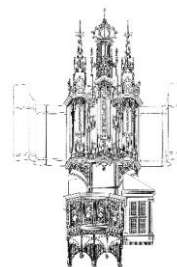
Op basis van de gesprekken en overige reacties kwamen drie mogelijke *scenario's* bovendrijven:

1. De Stichting Vrienden van het Orgel gaat met een nieuw bestuur **onveranderd** door en kan werkendeweg met allerlei activiteiten nieuw elan en energie teweegbrengen.
2. De Stichting Vrienden van het Orgel wordt de Stichting **Weesorgels** die zich concentreert op de organisatie van activiteiten gericht op het behoud en gebruik van weesorgels in Alkmaar, regionaal of zelfs provinciaal.
3. De stichting Vrienden van het Orgel bouwt zich om tot een **dienstverlener**, die orgelbehoud en activiteiten van derden mogelijk maakt.

Deze scenario's sluiten elkaar niet uit. Immers, bij voldoende enthousiasme en menskracht is veel mogelijk en kunnen alle activiteiten binnen deze scenario's tot ontplooiing komen.

Een en ander valt of staat met enthousiaste mensen, die bereid zijn zich voor wat langere tijd te verbinden om in ieder geval een nieuw dagelijks bestuur te vormen: voorzitter, secretaris en penningmeester, aangevuld met mensen, die – al dan niet als bestuurslid en al dan niet op projectbasis – meedenken en helpen bij de opzet en uitvoering van activiteiten.

4. Aanvullend op deze scenario's is nog een interessant idee aan de orde geweest, namelijk het bijeenbrengen van de "orgelcommunity" in een **Genootschap voor orgelcultuur** en
5. tenslotte zijn er nog wat aandachtspunten in een categorie **Varia**.

Nog twee opmerkingen vooraf.

1. *Samenwerking* met derden is nogal eens genoemd, maar niet altijd met vermelding van een doel. Het is evident dat samenwerking gezocht zal/moet worden daar waar dat noodzakelijk is, zowel om een gesteld doel te bereiken als om bijzondere expertise bij de activiteiten te betrekken. Dat geldt in alle scenario's
2. Tenzij anders vermeld is Alkmaar altijd gelijk aan de bestuurlijke gemeente, dus inclusief de voormalige gemeenten Schermer en Graft de Rijk.

Hoe verder

Deze notitie wordt breed verspreid. Veel instanties en personen hebben de gelegenheid hierop te reageren. Wij hopen dat we met deze aanpak nieuwe wegen kunnen aanboren **en** voldoende menskracht op de been kunnen brengen om het orgel en zijn cultuur de komende jaren verder te dienen.

De scenario's

Scenario 1: *De Stichting Vrienden van het Orgel gaat met een nieuw bestuur **onveranderd** door en kan werkendeweg met allerlei activiteiten nieuw elan en energie teweegbrengen.*

Feitelijk betekent dit scenario niet meer dan een bestuurswisseling. Nieuwe bestuursleden brengen nieuwe ideeën in en brengen activiteiten tot ontplooiing.

In de gesprekken is bijvoorbeeld voorbijgekomen de organisatie van *thematische excursies in de omgeving*, bijvoorbeeld een orgelbouwperiode, een componist of een orgelbouwer. Interessant daarbij is ook het leggen van *combinaties met andere culturele voorzieningen* zoals een museum of de beeldentuin Nic Jonk.

Maar evengoed is het natuurlijk mogelijk eerder uitgevoerde activiteiten in al dan niet gewijzigde vorm nog eens te herhalen, bijvoorbeeld educatieve activiteiten.

De Stichting Vrienden van het Orgel beschikt ook over een Doe-orgel, dat het verdient meer en beter gebruikt te worden. Dit instructieorgel kan – hoewel hier genoemd – natuurlijk in alle scenario's dienstbaar zijn.

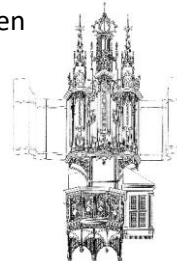
Andere activiteiten die voorbijkwamen:

- Maak van de kleinere instrumenten een mooie verzameling Hauptwerk uitgaven. Er zitten pareltjes tussen die dit echt verdienen. De VvhO zou hiervoor een selectie kunnen maken, fondsen hiervoor kunnen verwerven en misschien ook een crowdfunding actie kunnen starten.
- Een CD met opnames van de meest interessante instrumenten als bijlage bij het boek Alkmaar Orgelstad. Je wilt tenslotte vooral weten hoe de instrumenten klinken. Dit als aanvulling/alternatief op de prima Youtube videos.
- De VvhO kan budget zoeken om het ambachtelijk gebouwde orgel op scholen zichtbaarder te maken.
- De (organisatie van de) praktische hulp bij het tweejaarlijkse Holland festival.

-O-O-O-O-O-O-O-O-

Scenario 2: *De Stichting Vrienden van het Orgel wordt de Stichting **Weesorgels** die zich concentreert op de organisatie van activiteiten gericht op het behoud en gebruik van weesorgels in Alkmaar, regionaal of zelfs provinciaal.*

Als gevolg van de ontkerkelijking verloor/verliest een belangrijk aantal orgels de liturgische functie. Afhankelijk van de toekomst van het kerkgebouw dreigen deze verweesd te raken (geen verbonden organist meer, geen of nauwelijks gebruik en bij de eigenaar of beheerder weinig kennis over onderhoud en gebruik van de instrumenten).

Vrienden van het Orgel, Alkmaar

Op dit moment zijn er in Alkmaar zeven zogenoemde weesorgels. Mede dankzij de inzet van de Stichting Vrienden van het Orgel hebben orgelmentoren zich over deze instrumenten ontfermd. Zij functioneren vanuit de landelijke Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed (zie VMKE.nl).

Zeer waarschijnlijk zullen in Alkmaar de komende jaren nog meer kerkgebouwen worden afgestoten.

Waakhond / belangenbehartiger

Het is bepaald niet vanzelfsprekend, dat in de discussie over de toekomst van de kerkgebouwen ook het orgel wordt meegenomen. Een lokale (regionale?, provinciale?) autoriteit kan specifiek het belang van het klinkend erfgoed (niet alleen het orgel maar ook luidklokken en carillons) betrekken bij de toekomst van de gebouwen en daarin een adviserende en/of bemiddelende rol spelen.

Schaalsprong naar Regio of Provincie

Alkmaar is niet uniek als het gaat om de toekomst van weesorgels. De ontkerkelijking gaat nog door, overal in de provincie. Je mag verwachten dat ook Gedeputeerde Staten initiatieven toejuichen die de aandacht hierop vestigen en dat weesorgels – waardevol klinkend erfgoed – attractief en innovatief gebruikt worden. Immers, een actief gebruik is de beste voorwaarde voor het behoud ervan.

De Stichting Orgelnetwerk NH (zie Orgelnet.nl) zou hierin een rol kunnen spelen, maar kampt al net als de Stichting Vrienden van het Orgel met gebrek aan personele bezetting.

Kwaliteitsverschillen durven benoemen / focus op kwaliteit/ Alkmaars Orgelpark

Niet alle orgels zijn altijd voldoende de moeite waard. Durf daar dus onderscheid in te maken, zodat je de focus meer gaat leggen bij instrumenten, die kwalitatief voldoende de moeite waard zijn. De meest waardevolle instrumenten kunnen samen een “Alkmaars orgelpark” vormen.

ACTUEEL: Lutherse Kerk

Actueel is de toekomst van de Lutherse kerk met het fraaie Müller-orgel. Het moet Alkmaarders en hun gemeente toch wat waard het gebouw behouden voor ontmoeting, cultuur en/of bezinning en/of geschiedenis en/of erfgoed en/of, waarbij ook het orgel gebruikt blijft.

-O-O-O-O-O-O-O-O-

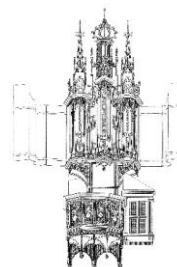
Scenario 3: *De stichting Vrienden van het Orgel bouwt zich om tot een **dienstverlener**, die orgelbehoud en activiteiten van derden mogelijk maakt.*

Het is van belang dat de orgels attractief gebruikt blijven worden, vaak in combinatie met andere instrumenten of andere culturele disciplines en met de uitdaging om ook andere muziekstijlen te introduceren. Daarmee kan het orgel breder integreren in de Nederlandse muziekcultuur en nieuwe betekenissen krijgen voor mogelijk nieuwe doelgroepen.

De eerste verantwoordelijkheid voor het orgelgebruik ligt bij de eigenaren/beheerders van de instrumenten. Maar uit de gesprekken is de wens nadrukkelijk geuit om hen daarbij te ondersteunen en (faciliterende) diensten aan te bieden, waarbij o.a. genoemd zijn:

- Het verwerven en beheren van een fonds, waaruit bijdragen kunnen worden verstrekt voor wenselijk onderhoud en gebruik van de instrumenten.
- Hulp bij de financiering van concerten en andere orgelactiviteiten (subsidies, sponsoring);
- “Verbindingskantoor tussen vraag en aanbod”. Leg bijvoorbeeld een databank aan van musici waarop een beroep kan worden gedaan.

Vrienden van het Orgel, Alkmaar

Orgelcommunity (“Genootschap voor orgelcultuur”)

Uit verschillende reacties destilleren we de idee om een “Orgel community” te bouwen: een groep van orgeltoegewijde personen die af en toe “op basis van een bepaalde formule” bij elkaar komt (2 à 3 keer per jaar) en aldus een netwerk gaat vormen, waarvan de leden elkaar kennen. Tijdens die bijeenkomsten kunnen allerlei aspecten van de orgelcultuur aan de orde komen. Noem het een *Genootschap voor de bevordering van de orgelcultuur*.

Het is een min of meer informele manier van organiseren als je ervan uit kunt gaan dat de leden hun eigen ervaring, kennis en vaardigheden ook willen inzetten om elkaar te steunen en bijzondere activiteiten mogelijk te maken.

Klinkend erfgoed-community

Orgels, luidklokken en carillons vormen samen het klinkend erfgoed. Denkbaar is daarom niet alleen een orgel community te vormen, maar dat te doen voor al het klinkend erfgoed in Alkmaar.

Uit de reacties op deze notitie zal moeten blijken of hiervoor – ook al is de omschrijving nog erg summier – voldoende belangstelling bestaat. Is dat het geval dan wil de Stichting VvhO een vervolginiatief nemen.

Varia

Alkmaar Marketing / Erfgoedpromotie / toerisme

In een historische stad als Alkmaar is behoud van en aandacht voor erfgoed essentieel. Het verbindt de eigen bewoners met de stad, waarop zij trots kunnen zijn. Maar ook voor geïnteresseerde toeristen biedt erfgoed een fantastische mogelijkheid om de stad te leren kennen.

Onder andere de Historische Vereniging Alkmaar heeft daar veel aandacht voor.

Natuurlijk gaat veel aandacht uit naar de vele monumentale gebouwen. Maar ook op het klinkend erfgoed kan Alkmaar trots zijn. Naast de carillons zijn er in Alkmaar veel fraaie orgels in de diverse (voormalige) kerken.

Een interessante vraag is hoe dit klinkend erfgoed te betrekken bij activiteiten, die in het teken staan van de promotie en marketing van de stad.

Stadsorganist

In de gesprekken is een aantal keren de functie van Stadsorganist ter sprake gekomen. Opvallend daarbij is dat deze functionaris weliswaar door de gemeente is aangesteld, maar dat daar kennelijk geen functieprofiel o.i.d. aan gekoppeld is. Dat roept vragen op. Bijvoorbeeld waarom de stadsorganist in tegenstelling tot de stadsbeiaardier geen ambtelijke status is toegekend.

Het is belangrijk dit mee te nemen, omdat de rol van de stadsorganist zich zou moeten verhouden tot activiteiten die in deze notitie zijn gedeut.

Als het behoud van waardevol klinkend erfgoed en het gebruik ervan met hun (potentiële) culturele mogelijkheden serieus genomen wordt, is het dan niet wenselijk de rol van de stadsorganist op enkele hoofdlijnen in een soort functieprofiel vast te leggen. Daarin zou bijvoorbeeld kunnen en misschien wel moeten staan dat de stadsorganist per definitie betrokken wordt bij de afstoting van kerkgebouwen teneinde te adviseren over de toekomst van het orgel daarin.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

Nadere toelichting of overleg: Gerrit Prins, 06 43 67 30 34

Reacties graag per mail naar gfrins@upcmail.nl

29 september 2025

Stichting Vrienden van het orgel

Vrienden van het Orgel, Alkmaar

